

AVANTAJELE INCONSECVENȚEI ȘI REFUZULUI PRIN DEPĂȘIREA ERORILOR DE DECIZIE

Andrei PERCIUN

Universitatea Tehnică din Moldova
Chișinău, Republica Moldova

Autorul corespondent: Andrei Perciun, email: andrei.perciu@ssu.utm.md

ADVANTAGES OF INCONSISTENCY AND REFUSAL BY OVERCOMING DECISION ERRORS

Abstract: *Our daily decisions define us as free people, but the choices we make are not always in our favor. Surprisingly, inconsistency can save us from the negative effects of our decisions by obstructing high-cost actions and canceling the commitment.*

Keywords: *freedom, value judgments, ethical dilemmas, logical structure of moral language.*

Adnotare: *Deciziile noastre cotidiene ne definesc pe noi ca persoane libere, dar nu întotdeauna alegerile ce le facem sunt în favoarea noastră. Surprinzător, dar inconsecvența ne poate salva de efectele negative ale deciziilor noastre prin obstrucționarea acțiunilor cu costuri mari și anularea angajamentului.*

Cuvinte-cheie: *libertate, judecăți de valoare, dileme etice, structura logica limbajului moral, amorsare.*

Trecând cu vederea peste toate tipurile de discurs în care este vehiculată ideea imposibilității oamenilor de a fi liberi, în care libertatea ar fi un produs fictiv al evoluției omenirii, ne confruntăm cu un ansamblu de situații problematice ce țin de gestionarea actelor deliberative.

Faptul că subiectul uman se caracterizează printr-o capacitate inedită de a fi liber este teza de la care pornim. În așa mod, nu vom pune în discuție raportul canonic între libertate și necesitate, suspendând tezele deterministe ale libertății, care, în principiu, pot deveni reduționiste. Ceea ce urmează să dezbaterem se rezumă la erorile de comportament ale subiectului angajat în propriile decizii ce sunt motivate de dorința de a fi „stăpân” pe propria viața.

Acțiunile realizate pe baza unui act deliberativ edifică și consolidează realitatea socială. Într-un cadrul social libertatea se certifică ca o putere de control. Astfel încât unul dintre aspectele puterii umane este libertate. O serie de concepții social-politice și economice moderne preiau conceptul libertății ca unul de bază pentru întreținerea societății în limitele unei conviețuiri pașnice și prospere. Doctrina contractului social nu ar fi posibilă în absența liberului consimțământ al contractorilor. În liberalismul lui Locke sunt delimitate explicit ariile puterilor publice și private, iar în raport cu dreptul natural al proprietății individul liber devine o valoare în sine. De asemenea, în concepția anarhistă a lui Stirner este pusă în valoare capacitate autoguvernană a subiecților raționali, liberi să-și construiască o viață prosperă fiecare în parte și toți luați împreună și, totodată,

eliberați de orice principiu autoritar impersonal precum ar fi instituția statului. De regulă, omul, caracterizat de teoriile iluministe, este înzestrat cu doborâtoarea putere de a gândi și de a acționa.

Firul roșu al acestui model în care omul este descris ca o ființă liberă și rațională continuă mai departe și în teoriile social-economice ale direcțiilor analitice din filosofia secolului XX. Având o certitudine aproape de neclintit, Rawls îi conferă subiecților umani etosul moralei regulative menită să întrețină un echilibru social necesar între individ și grup în vederea conceperii unei societăți bazate pe dreptate. În această morală regulativă, indivizii umani acționează pornind de la puterea lor de a fi raționali și rezonabili. Raționalitatea reprezintă dimensiunea libertății umane, prin care fiecare din noi se face capabil să aleagă în diverse situații ale vieții căile cele mai eficiente pentru realizarea unui scop sau satisfacerea unei dorințe. În această accepțiune raționalitatea, tind să cred, este definită în primul rând dintr-o perspectivă pragmatistă și instrumentală fiind încadrată în viețile de interes privat al indivizilor. Pe scurt, ca ființe raționale, noi suntem liberi. Cealaltă predispoziție a omului este cea de a fi rezonabil, ceea ce presupune o focusare pe scara largă asupra tuturor actorilor sociali. În calitate de ființe rezonabile, oameni sunt egali.

Din aceeași tradiție analitică face parte și concepția cu privire la structura logică a judecăților morale elaborată de Hare. Spre deosebire de judecățile descriptive care sunt axate pe obiect și răspund la întrebarea „ce este un obiect?”, judecățile de valoare (morale) gravitează în jurul subiectului ce are de răspuns pe cont propriu la întrebarea „ce trebuie să fac?”. Hare aduce exemple pertinente în favoare ideii că judecățile de valoare pot fi la fel de incontestabile ca și cele descriptive în virtutea faptului că se întemeiază pe o prescripție produsă de angajamentul subiectului aflat într-o situație concretă de viață. Judecățile de valoare nu sunt a priori, ele se stabilesc în raport cu contextele situației. În faza inițială subiectul nu are o soluție prealabilă ce l-ar determina să acționezi într-un fel anume fiind pomenit într-o situație de dilemă morală. În faza „ce trebui să fac?” subiectul este liber să acționeze în raport cu interesele și principiile sale de viață, dar și de situația concretă în care a fost aruncat. Momentul deliberării este crucial pentru definirea libertății umane. Odată ce subiectul își asumă o opțiune ca fiind corectă în conformitate cu situația și cu principiile sale de viață, acesta se angajează în decizia pe care a luat-o. Apoi din urma angajamentului se ivește posibilitatea de a introduce în discuție idea de necesitate și prescripție. Angajamentul reprezintă un legământ asumat de subiect în raport cu decizia sa. Astfel, subiectul care decide devine consecvent în virtutea faptului că în alte situații similare celei în care a deliberat, a decis și s-a angajat va proceda în conformitate cu opțiunea preferată.

Datorită consecvenței de care dau dovadă subiecții decidenți comportamentul acestora devine transparent și previzibil. În altă ordine de idei, unul dintre atuurile discursului științific reprezintă previzibilitatea și transparența prelevate din legitățile apriorice și empirice prin care se oferă un tablou statornic al lumii. Tot din această perspectivă este tratat și comportamentul asumat al subiectului decident, consecvența căruia marchează transparența acțiunilor sale posibile. Valabilitatea judecăților de valoare este atinsă din momentul în care prescripțiile ce sunt conținute în aceste sunt realizate în act după modelul decis-zis-și-făcut. În acest mod, în deciziile de cotitură componenta declarativă se corelează cu actul prin care este dusă până la capăt prescripțiile acestor decizii. Despre un subiect care îți realizează judecățile de valoare în acte spunem de regulă că e un om onest și de încredere. În cazul în care subiectul rămâne doare la forma declarativă a prescripției, fără s-o realizeze în act, atunci acesta va avea toate șansele să fie definit ca o persoană ipocrită. Prin urmare, limbajul moralei are la bază o structură logică.

De obicei, în cultura noastră, ipocrizia este taxată, iar calitatea de a fi onest este apreciată. Or, există situații în care asumarea propriilor decizii cauzează un șir de pagube subiectului liber angajat în ceea ce a spus și, astfel, a promis să facă. Acest punct de vedere este prezentat Joule și Beauvois în micul lor de tratat de manipulare. Implicați într-o situație concretă și ieșind din ea alegând o anumită soluție, „dispoziția” concepută în acea situație se întinde ca un șir din urma subiectului plasându-se într-un context nou ca un model de atitudine și comportament cel mai la îndemână. Corelarea situațiilor se asigură prin amorsare, în consecință comportamentul dintr-o primă situație se transpune în cea de-a doua situație. Cu toate acestea, actele valabile pentru o situație pot avea costuri mai mari într-o altă situație. Subiectul se angajează în ceea ce decide și continuă recalitrant să se țină de alegerea pe care și-a asumat-o. Ieșirea din acest șir păgubos de fapte se realizează printr-un act de gândire critică și opțiunea unui refuz. Prin urmare, „capcanele” deciziilor libere pot fi depășite la rândul lor printr-un alt act de reflecție și deliberare din urma căruia se concepe refuzul și evaluare critică a situației.

Resurse bibliografice:

1. Joule, R. V., Beauvois, J. L. *Tratat de manipulare*. București: Antet, 2000, p.176;
2. Mureșan, V. *Filosofia morală a lui R. M. Hare*. București: Paideia, 2006, p.647.
3. Singer, P. *Tratat de etică*. Iași: Polirom, 2006, p.591.